

Een kunsteducator moet een verbindingskunstenaar zijn.

Door Inge van Steen
mei 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	P3
2. Het onderwijs in een veranderende samenleving	P3
3. Creativiteit en innovatie	P4
4. Mijn huidige werk en kunsteducatie	P4
5. Conclusie: Moet een kunsteducator een verbindingskunstenaar zijn?	P5
6. Motivatie	P5
7. Bronnen	P6

1. Inleiding

In dit essay zet ik uiteen waarom in mijn beleving een kunsteducator een verbindingskunstenaar moet zijn in een samenleving die erg snel aan het veranderen is. Het is een essay wat gebaseerd is op een nog beperkt bronnenonderzoek maar wat m.i. een fundament legt aan een visie die gedurende de Master Kunsteducatie vorm zal krijgen. Allereerst schets ik de situatie in het onderwijs n.a.v. literatuur en eigen ervaring om vervolgens tot de essentie van de stelling te komen.

2. Het onderwijs in een veranderende samenleving

‘ In het onderwijs hebben leerlingen heel erg veel informatiekanaalen waarvan de leraar er één van is. Dat vraagt om een andere rol van de leraar’. Dit is de inleiding van het hoofdstuk ‘ Help, het onderwijs kantelt’ uit het boek ‘Verandering van tijdperk’¹ door Jan Rotmans. Hij is hoogleraar transitiekunde en een internationale autoriteit op het gebied van transities en duurzaamheid. De structuur in het onderwijs is een hiërarchische en bureaucratische structuur. Veel eilandjes zonder verbinding, veel regels die in dienst staan van rendement en de onderwijsinspectie. ‘Leraar en leerling zouden centraal moeten staan, en de ontwikkeling moet persoonsgericht zijn’, aldus Jan Rotmans. Wanneer dat zo is dan zijn er ook verschillende leervormen nodig. Het kenmerk van onze samenleving is diversiteit en daar moet het onderwijs in mee. Vanuit de samenleving ontstaan nieuwe vormen van leren die dichter bij de leefwereld van leerlingen staan zoals bijvoorbeeld gaming. Als de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen centraal staat, zullen we leervormen moeten gebruiken die leerlingen stimuleren vanuit hun eigen interesses, beleving, talenten en ambities.

Er ontstaan wereldwijd nieuwe initiatieven die de motor vormen van een nieuwe economie aldus Rotmans. Een nieuwe economie met daarin nieuwe beroepen, diensten, ontwerpen en verdienmodellen.

Ook het ministerie van onderwijs geeft aan in een kamerbrief over een toekomstig gericht middelbaar beroepsonderwijs² dat de arbeidsmarkt steeds andere eisen stelt aan mensen vanwege ICT ontwikkelingen en globalisering. De inhoud van beroepen verandert of beroepen verdwijnen zelfs helemaal. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) stelt dat in de periode van 1994-2002 jaarlijks 2 tot 4 procent van de banen is verdwenen. In de periode 2004-2008 was dat gegroeid naar 4 tot 6 procent. In diezelfde periode is nog een groter aantal nieuwe banen ontstaan. Het SCP laat zien dat het vertrek van werknemers in toenemende mate samen is gegaan met het creëren van nieuwe functies en het laten vervallen van oude functies. In dat opzicht is de arbeidsmarkt dynamischer geworden. Een lerende economie vraagt om weerbare en wendbare vakmensen en burgers. Studenten opleiden voor de arbeidsmarkt, betekent dat we ze niet alleen de kennis en vaardigheden moeten bijbrengen voor één specifiek beroep, maar juist ook een goede voorbereiding moeten geven om later in de carrière nieuwe kennis en vaardigheden aan te leren om duurzaam inzetbaar te blijven.

Het MBO bijvoorbeeld sluit echter nog niet voldoende aan op de huidige arbeidsmarkt en economie, laat staan op de toekomstige economie. Dat vraagt om een fundamentele verandering in het MBO. Een ander curriculum en andere opleidingen, aldus Rotmans. Ik benoem hier alleen het MBO omdat ik daar zelf werkzaam ben maar dit geldt voor het hele onderwijs. Vanaf 2016 wordt een nieuwe regeling van kracht voor het MBO om innovatiever, kleinschaliger en meer regiogeorganiseerd onderwijs aan te bieden.

Wanneer we spreken over innovatie dan zijn er vele experimenten gaande in het onderwijs om te zoeken naar een onderwijsstelsel dat toekomstbestendig is en een manier van lesgeven dat daarbij past. Eén van deze experimenten is Flipping the Classroom dat bedacht is door Jelmer Evers, docent aan het UniC³. Deze moderne leer methode draait klassikale les en huiswerk om. Klassikale kennisoverdracht wordt vervangen door video's, meestal YouTube-filmpjes. Leerlingen kunnen buiten de school de kennis tot zich nemen en in de klas is er tijd voor vragen stellen, oefenen en verdieping. De leraar is coach. Deze manier zal in het huidige stelsel niet ten alle tijden kunnen worden toegepast maar is wel een innovatieve aanvulling op de traditionele manier van lesgeven.

3. Creativiteit en innovatie

Sir Ken Robinson is een internationaal expert en voorvechter van creativiteit en innovatie in het onderwijs en bedrijfsleven. In zijn boek 'Buiten de lijntjes'⁴ bespreekt hij de 'Creative industry' welke bestaat uit reclame, architectuur, kunst en antiek, design, mode, muziek, film, uitvoerende kunsten tv en radio. Een arbeidsintensieve industrie welke vraagt om veel verschillende soorten specialistische vaardigheden en welke expandeert over de hele wereld. De communicatierevolutie en de wereldwijde markten die hierdoor zijn geschapen heeft de outlets voor creatieve content verveelvoudigd en de consumentenvraag laten toenemen. Deze nieuwe vormen van werk creëren een vraag naar nieuwe soorten vaardigheden en talenten.

'De huidige onderwijssystemen zijn niet ontworpen voor de uitdagingen van nu' aldus Ken Robinson. Ze werden ontwikkeld voor de behoeften van een voorbij tijdperk. Hervorming is niet genoeg, ze moeten getransformeerd. Dat is nog een hele weg.

Creativiteit heeft niet alleen te maken met kunst of kunstenaarschap maar is een veelzijdig proces van waardevolle originele ideeën om vervolgens een manier te vinden het uit te drukken. Het evalueren van deze ideeën, welke werken en welke niet, vergt beoordelingsvermogen en kritisch denken. Dit kan het hele creatieve proces begeleiden en ook vragen een stap terug te zetten in stille reflectie. Evaluatie kan individueel gebeuren of in samenwerking. Mensen helpen om de interactie tussen productief en evaluatief denken te begrijpen en te hanteren heeft een centrale rol in de creatieve ontwikkeling aldus Robinson.

Ik maak gebruik van deze bronnen omdat ik vind dat het in het onderwijs niet altijd gaat om de leerling maar om het systeem met heel veel regels en bureaucratische zaken die belemmerend werken. Daar is heel veel tijd mee gemoeid die mijns inziens aan de leerling besteed moeten worden. In het onderwijs moeten we binnen de lijntjes blijven terwijl we door veranderingen zoals o.a. social media juist buiten de lijntjes moeten denken en werken. Er wordt gedacht in uren en bekostiging. Ik denk dat hier anders mee moet worden omgegaan. Ik heb geen pasklare oplossing maar ben op zoek naar scholen die hiermee durven te experimenteren.

4. Mijn huidige werk en kunsteducatie

Helicon Opleidingen, de organisatie waar ik werkzaam ben, is een opleidingsinstituut (AOC) dat leerlingen opleidt binnen het groene domein. Helicon heeft te maken met een reorganisatie. Ook Helicon is zich bewust dat het onderwijssysteem anders moet in een samenleving die aan het veranderen is. Er wordt hard gewerkt met het gedachtengoed van Wouter Hart, 'Verdraaide organisaties'.⁶ Hier gaat het om de bedoeling, in dit geval van het onderwijs, en mensen in hun kracht zetten door ze dat te laten doen waar ze goed in zijn. Passie! Dat versterkt de professional en komt ten goede aan de organisatie. Deze kanteling is in gang gezet door te gaan werken met taakvolwassen teams. Binnen dit team wordt een ieder in zijn kracht gezet door dat te doen wat hij/ zij graag doet. Geen taakverzwaring maar de taken worden anders verdeeld. Daarnaast heeft er inmiddels een herziening plaats gevonden van het opleidingen pakket. Er is gekozen om terug te gaan naar de bedoeling van een AOC. Dat houdt in dat de opleidingen die de organisatie biedt volledig moeten passen in het groene domein en zo gesitueerd worden passend bij de regio volgens de regeling die in 2016 van kracht is. De consequentie van dit besluit is dat de creatieve opleidingen uit het pakket gaan verdwijnen behalve een opleiding bloemsierkunst. Van een aantal creatieve MBO opleidingen wordt afscheid genomen. Dit omdat deze opleidingen niet meer zouden passen binnen het groene domein. Mijns inziens een betreurenswaardig besluit omdat binnen deze opleidingen gewerkt wordt aan creativiteit zoals beschreven in het voorafgaande hoofdstuk. Binnen deze opleidingen wordt een verbinding gelegd met de regio en hiermee een economisch bewustzijn gecreëerd bij diverse partijen. Kunst, en in dit geval design, brengt sociale verbindingen tot stand. Dat is gebleken middels creatieve innovatieve initiatieven welke we met onze vakgroep hebben geïnitieerd in samenwerking met gemeente en bedrijven uit de regio. Deze initiatieven brengen een verbinding tot stand met het onderwijs waar het m.i. in de toekomst binnen het onderwijs om draait. Er is een netwerk opgebouwd tussen bedrijven, gemeente, opleiding (school), buurtbewoners en (MBO) studenten⁷ waar een prijs mee is gewonnen uitgeschreven door de AOC raad.

Ik begrijp dat de keuze is gemaakt om kleine opleidingen (want dat zijn wij) uit het opleidingenpakket te halen in het kader van bekostiging. De kunst is echter om creativiteit binnen de organisatie te handhaven. De organisatie zoekt dit in 'creatief denken' oftewel onderzoekend leren. De vraag is echter hoe dit moet worden ingezet bij de diversiteit aan opleidingen die blijven bestaan, hoe we dat gaan terugzien en hoe dit gekoppeld moet worden aan het beroepsprofiel. Het is een onderzoek waar ik aan werk binnen een 'docent op stage' vanuit HeliconOpleidingen. Doel van deze stage is het versterken van de verbinding met het bedrijfsleven of maatschappelijke organisaties en Helicon. Het helpt om de inhoud van het onderwijs actueel te houden en af te stemmen op de ontwikkelingen in de praktijk.

Een interessante ontwikkeling welke zich voordoet tijdens deze stage is het contact met de organisatie 'Tasty Green Lifestyle Experience' ⁸. Deze organisatie zet jongeren in hun persoonlijke kracht en verbindt die jongeren aan levensechte opdrachten van de overheid of bedrijfsleven. Zij willen Brabant in transitie brengen tot een internationaal bekend staande regio waar mensen van uit hun talent aan uitdagingen werken, met jongeren mee aan het stuur. In het algemeen patronen doorbreken en aanzet maken tot anders durven denken. Samen met de initiatiefnemer, Xander Beks, hebben we het initiatief opgepakt om met HeliconOpleidingen, en daarmee diverse vestigingen, naar de Dutch Design week te gaan met innovatieve groene en duurzame ontwikkelingen binnen ons groene onderwijs. De insteek van deze organisatie waar wij in geloven is; 'om vooruit te kunnen in een steeds sneller veranderende wereld en in tijden van diverse crises, zijn jongeren de innovatieve ontwikkelaars van een betere toekomst'. De kunst is om jongeren te bereiken en te mobiliseren vanuit talent, passie en verbindingen te leggen tussen deze jongeren en diverse partijen, om zo in te spelen op een veranderende arbeidsmarkt.

5. Conclusie: Moet een kunsteducator een verbindingskunstenaar zijn?

Een kunsteducator is iemand die in mijn beleving crossovers moet kunnen maken tussen verschillende disciplines en goed moet kunnen netwerken. Hij/ zij moet kennis hebben van wat er in de wereld gebeurt, werken met verschillende doelgroepen om vervolgens actuele zaken onder de aandacht te brengen en dus de verschillende doelgroepen met elkaar te verbinden.

Een kunsteducator werkt vanuit de kunst en niet vanuit het onderwijs. Dit omdat de kunstdocent mijns inziens redeneert vanuit het schoolvak, al dan niet werkt met een methode en daarmee studenten ambacht, techniek en inzicht meegeeft. De kunstdocent is gebonden aan de kaders van het schoolse systeem waar we mee te maken hebben en dat kan beperkend werken. Een kunsteducator heeft een werkveld dat breder moet zijn dan het onderwijs en kan daardoor verbindingen leggen tussen diverse partijen!

Het voorbeeld wat ik beschrijf in hoofdstuk 4 m.b.t. de organisatie 'Tasty Green Lifestyle Experience' vind ik een goede vergelijking met een verbindingskunstenaar. De initiatiefnemer, Xander Beks (geen kunstenaar), legt de verbindingen met diverse partijen maar is ook een professional in zijn vakgebied. Hij bewerkstelligt de kruisbestuiving tussen verschillende vakgebieden, professionals, organisaties, opleidingen van verschillende niveau's, bedrijven en overheid. In mijn beleving de essentie van deze stelling.

6. Motivatie

Hoe zit het met mijn eigen kunstuiting in combinatie met dat wat ik hiervoor geschreven heb?

Mijn huidige werk gaat hierover⁹. Mijn tekenwerken gaan over chaos en structuur. Veranderingen waar ik persoonlijk mee te maken heb brengen onrust met zich mee welke ik tracht te ordenen in mijn hoofd maar ook in mijn beeldende werk. Ik gebruik hierbij diverse ambachtelijke technieken en blijf me ontwikkelen in mijn vakvaardigheid. Ik kijk naar wat er om me heen gebeurt en probeer 'up to date' te blijven als het gaat om de veranderingen die er maatschappelijk gezien plaats vinden.

Ik denk dat de tijd dat een kunstenaar in zijn atelier zit met de deuren dicht niet meer van deze tijd is. De deuren moeten open en de kunstenaar moet naar buiten treden en de dialoog aangaan. Ik heb hierin zelf voor het eerst de stap gezet door een atelier te huren buiten de deur en me aan te sluiten bij een startend collectief @Paulus. De vraag is echter of dit collectief een platform kan worden wat een voorbeeld zou kunnen zijn voor wat ik in dit essay heb beschreven. Ik zie het als een uitdaging!

De reorganisatie binnen het opleidingsinstituut waar ik werkzaam ben heeft tot gevolg dat de oorspronkelijke inhoud van mijn werk, lesgeven in creatieve vakken, ophoudt. Het ziet er naar uit dat binnen nu en twee jaar ik een hele andere taak zal krijgen. Het is niet ondenkbaar dat dit al eerder gaat gebeuren. Wanneer ik over mijn schouder kijk constateer ik dat ik in mijn werk steeds verder verwijderd ben geraakt van waar het voor mij om gaat. Kunst. In mijn beleving is iedere vorm van kunst een medium dat zorgt voor interactie met de omgeving. Dat wat er gebeurt in de wereld is de inspiratiebron voor de kunstenaar op welke manier dan ook. Het ambacht is hierbij van belang maar evenzeer het creatieve proces waarin een idee getransformeerd wordt naar een manier van uitdrukken. Mensen begeleiden om dit te onderzoeken, daar ligt mijn passie.

Ik wil gedurende de master Kunsteducatie mijn kennis op het gebied van kunst, cultuur en educatie verbreden en leren om op dit gebied sturing te geven, kartrekker zijn, in kunsteducatieve processen. Ik stel me voor dat @Paulus, waar ik mijn atelier huur en deel uit maak van een kunstenaarscollectief, een rol kan gaan spelen in dit proces.

Bronnen

¹ Rotmans, J. (2014). *Verandering van tijdperk*. Boxtel, Nederland: Aeneas, uitgeverij van vakinformatie.
isbn 978 94 6104 035 0

² <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/06/02/kamerbrief-over-een-toekomstgericht-middelbaar-beroepsonderwijs.html>

³ <http://www.vn.nl/Archief/De-beste-in-zijn-vak/Artikel-De-beste-in-zijn-vak/De-beste-onderwijsvernieuwer-Jelmer-Evers.htm>

<http://www.jelmerevers.nl>

⁴ Robinson, K. (2013). *Buiten de lijntjes. Stimuleer je creativiteit*. Houten, Nederland. Uitgeverij Unieboek Het Spectrum bv. ISBN 978 90 00 32377 7

⁵ <http://www.tgle.org/over-ons>

⁶ Hart, W. (2012). *Verdraaide organisaties, terug naar de bedoeling*. Deventer, Nederland. Vakmedianet Kluwer.
isbn 978 90 13 10573 5

⁷ <http://www.aocraad.nl/actueel/twee-winnaars-op-inspirerende-conferentie-voorop-in-de-vergroening/>

<https://www.youtube.com/watch?v=9WBmWJbdGcE>

⁸ <http://www.tgle.org/over-ons>

⁹ <http://www.ingevansteen.com/portfolio/16/>